

JANA ŠTĚPÁNOVÁ: NEPOSKVRNĚNÉ POČETÍ

Galerie Artwall, 2.10. – 19.12. 2013

„Některé děti škemrají, že taky chtějí mít dvě mámy. Říkám jim, že mají přece tátu.“

Na fotografiích Jany Štěpánové pózuji lesbické matky se svými dětmi. S většinou matek sdílejí běžné mateřské radosti a starosti, o jednu starost navíc se jim ale postarali zákonodárci České republiky. O absenci druhého rodiče. Ačkoliv takový pár svorně rodičovství plánuje, připravuje se na něj, po porodu společně o dítě pečují a materiálně i psychicky jej zabezpečuje, stát vidí pouze matku s dítětem. Podle autorky tu dochází k omezování rodičovských práv druhé partnerky a zbytečné vnášení nejistoty do rodiny. Kdyby totiž biologická matka zemřela, partnerka, kterou dítě bude pravděpodobně též oslovovat „maminko“ k němu nebude mít žádná práva. „Regulovat či trestat lidskou touhu po dětech na státní úrovni je zbabělé, neúčinné a především diskriminační. Takzvaný nejlepší zájem těchto dětí český stát zcela ignoruje,“ říká k tomu autorka.

Název výstavy Jany Štěpánové se odvolává na katolické dogma neposkvrněného početí Panny Marie oficiálně vyhlášené papežem Piem IX. v roce 1854. Toto dogma neodkazuje, jak by se mohlo zdát, k představě, že Maria neposkvrněně počala, ale utvrzuje věřící v tom, že byla sama neposkvrněně počata. Její tělo je tedy prostřednictvím papežské buly konstruováno jakožto bez hříchu a čisté. Oproti tomu lesbické matky na fotografiích Jany Štěpánové jsou z hlediska současné české legislativy konstruovány jako subjekty přinejmenším problematické. Podle zákona o registrovaném partnerství by homosexuální páry v České republice neměly vychovávat děti. Současný zákon sice gayům a lesbám zakazuje děti adoptovat, už však nepočítá s tím, že lesby mohou využít své přirozené schopnosti přivést dítě na svět – ať už vznikne za pomoci umělého oplodnění nebo na základě dohody, například s kamarádem.

Zkušenost matek, které Štěpánová fotí, ovšem dokládá, že děti, o které jde podle zákona v první řadě, nemají s touto podobou rodiny – na rozdíl od některých dospělých – problém. Tomu odpovídají i výsledky řady vědeckých studií, které jsou pravidelně realizovány již více než 20 let. Česká společnost ráda prezentuje svou toleranci vůči homosexuálům, tato tolerance ovšem končí právě u otázky výchovy dětí – v České republice přitom množství dětí v dětských domovech marně čeká na adopci. I tímto tématem se Štěpánová podrobněji zabývala – ve svém projektu internetové půjčovny dětí „rent-a-baby“, za který na ni v roce 2010 Ministerstvo práce a sociálních věcí podalo trestní oznámení.

Projekt Neposkvrněné početí rovněž zobrazuje alternativu k tradiční nukleární rodině prostřednictvím tzv. multi-nukleárního modelu, relativizujícího – v západní kultuře zažitě – jádro tvořené mužem, ženou a jejich potomky. Rodiny se dvěma matkami definitivně narušují postavení muže jako hlavy rodiny. Muž, který v kontextu takové rodiny přijme roli donora (ať už přirozenou cestou či prostřednictvím anonymního dárcovství na klinice), svou otcovskou roli obvykle redukuje do podoby „pouhé“ genetické informace, tedy jakéhosi reprodukčního nástroje. Na druhé straně se však tímto způsobem může stát biologickým otcem hned několika potomků – nevlastních sourozenců, kteří se spolu možná nikdy nepotkají. Hovoříme zde tedy o vzniku jakési hybridní formy fragmentarizovaných polygynních rodin, ovšem s matriarchálním charakterem.

Současná globálně zasíťovaná společnost však na toto slábnutí či dokonce vytrácení rodinných vazeb nabízí řešení: existuje již celá řada speciálně designovaných služeb, zprostředkovávajících setkávání

členů těchto uměle vytvořených multi-jádrových rodin po celém světě. K takovým se řadí například Donor Sibling Registry (DSR), propojující matky uměle oplodněné stejným dárcem. Vznikají tak mnohočlenné rodinné struktury, složené z široké sítě nevlastních sourozenců, jejich matek a v mnoha případech i samotných otců. Řada dárců zaregistrovaných do této služby totiž dobrovolně vystupuje z anonymity a tato rodinná – či spíše kmenová – setkání se zájmem navštěvuje. DSR tak představuje svébytnou sociální síť, která své členy sdružuje na základě sdílených genetických informací. Na podobném principu funguje i řada dalších platforem jako například GenePartner, 23andMe nebo Quantified Self. Rozšiřující se popularita těchto služeb může být předzvěstí „geno-centrické“ společnosti, kde se DNA stává esenciální společenskou komoditou.

Možností in-vitro fertilizace, stejně tak jako výše zmíněných přidružených služeb využívají lidé s příslušností k různým sociálním skupinám, tedy i s různou sexuální orientací – u služby DSR například tvoří jednu třetinu uživatelů zástupci LGBT komunity. Právě jejich zapojení do procesu reprodukce a zakládání rodin však stále vyvolává výraznou míru kontroverze. Pokud je ovšem hlavní funkcí rodiny reprodukce, výchova, socializace a přenos kulturních vzorů, zdá se, že LGBT rodiny, a tedy i rodiny se dvěma matkami, velmi dobře korespondují se současným (techno)kulturním vývojem. Ubírá-li se tento vývoj správným směrem je jednou z aktuálně nejpálčivějších společenských otázek. Jana Štěpánová svým projektem nabízí jednu z možných odpovědí.

Zuzana Štefková a Markéta Dolejšová
Kurátorky výstavy

O vystavující umělkyni: Jana Štěpánová (1969) vystudovala fotografii v ateliéru Pavla Baňky na UJEP v Ústí nad Labem. Je provozovatelkou grafického studia RedGreenBlue, spoluzakladatelkou Unie grafického designu, festivalu lesbické kultury Apriles a členkou fotografického sdružení 400/27, které se zabývá mapováním architektonických památek severních Čech. Věnuje se tématům genderových rolí, sexuálních menšin a nenormativních vztahů ve společnosti. Žije a pracuje v Praze.

Více informací na: www.artwallgallery.cz